

Koldingbogen

ÅRSTAL:	1972
FORFATTER:	Anders Ravn
TITEL:	Minder fra det gamle Seest Sogn
KORT RESUME:	Seest Sogns historie

Gårdejer Anders Ravn, Skovdrupgård i Seest, har gennem mange år samlet oplysninger om sognets historie og har bl. a. en komplet fortegnelse over gårdenes størrelse, matr. nr. og deres ejere gennem tiderne. Kilderne er dels arkiverne i Viborg og Aabenraa, Ribe og Vejle amts årbøger, sagn og mundtlige beretninger. Her bringes et uddrag af det omfattende materiale.

Anders Ravn:

Minder fra Seest sogn

Et par kilometer vest-sydvest for Kolding ligger Seest, en skøn og frugtbar plet, som med sit kuperede terræn udgør en landskabelig skønhed, og som i særlig grad har påkaldt sig arkæologernes interesse. Her er foruden mange andre steder i Koldings nærhed bl. a. fundet "brandpletter" fra omkring 400 år før vor tidsregning. Disse brandpletter viser, at her har været en ret tæt bebyggelse. På området fra Brændkær til Seest mener man, at det ældste Kolding må have ligget.

Seest er en "sted"-by, hvis gamle navneform Seested allerede i år 1428 blev afsvækket til Seest. Forstavelsen i "Seest" menes at svare til den i middelalderen kendte form "Sæ", der endnu findes i f. eks. Sæby. Den oprindelige betydning af "Sæ" er "Indsø" eller "Sumpland", og det passer jo også godt på Seest, der ligger tæt på Kolding ådal, som i oldtiden var en indsø til Kolding fjord. Og betydningen af navnet Seest kan da være "Bostedet ved søbredden".

Landsbyen Seest hører til Andst herreds ældste bebyggelser, men da det her drejer sig om gammelt skovland, er de nævnte bebyggelser sikkert ikke meget ældre end vikingetiden (cirka år 800).

Samlinger af gårde og huse er: Seest Overholm samt Seest Vesterskov og

Seest-

min barndoms by.

*Hvor før var banker, kuplede og høje,
med herlig udsigt til den blanke fjord,
der har man nu en jævnet plads for øje.
Og brede gader, ligesom en snor,
er trukne, hvor - jeg husker det så nøje -
der var en sandgrav, mægtig dyb og stor.
En enkelt stråtækt hytte står tilbage
som fattigt minde om de svundne dage.*

*Forgæves jeg en byklædt borger beder
at vise mig en yndig lille sti.
Han aner ej engang, hvorom jeg leder
og gør sig med en høflig hilsen fri.
Som fremmed står jeg på de kendte steder,
mens godtfolk går mig undrende forbi.
Af by såvel som borger er tilbage
kun ganske svage spor af ældre dage.*

A. J. Gejlager.

Seest Østerskov og Munkensdam, som nu er et helt villakvarter. Navnet Munkensdam er vidnesbyrd om, at der her har været en dam i middelalderen. Da hørte det til munkenes gerning at interessere sig for fiskeri. "Munkens dam"

er altså en betegnelse, der er bevaret på en fiskedam gennem munkenes tid og efterhånden fæstnet til et stednavn.

Seest var iøvrigt delt op i flere samlinger af gårde og huse, der lå så tæt ved hinanden, at det var naturligt at benævne dem som een by. "Kærnen" var nok de to største: Overholm og Nederholm. Om de forskellige samlinger af gårde fortæller Aug. F. Schmidt bl. a., at *Vrannerup* er en Torpby, anlagt i den ældre middelalder. I ordets forled indgår et mansnavn *Vrani*, medens endelsen *-rup* (af *thorp*) betyder "udflytterby", "samling af gårde og huse" eller lignende. En nybygger har anlagt en landsby her mellem Seest mølleå, Kolding ådal og skoven i vest.

Hylke er et stednavn, der optræder hyppigt nær vandmøller, kær eller kilder. I jydsk dialekt findes et ord: *holk*, der betyder udhulet. Den oprindelige form for en brønd var en udhulet træstamme i et vandhul. En sådan brønd hedder *holk* eller *hulk*, og kendes endnu i dialekterne i betydningen: "Vandhul". I Norge kendes *holka* som "en fordybning i landskabet". Disse betydninger svarer godt til *Hylkes* beliggenhed, og det er uden tvivl selve dalens navn (æ *hy'lk*), der er blevet overført på bebyggelsen, som findes i ådalen ved Seest mølleå.

MALERNES ANDELS SELSKAB

Riberdyb 1 - Kolding

Telefon 5221 36

Seest omtales første gang år 1428. Oprindeligt var Seest sammenlagt med Dalby og Vonsild. Brændkær mark hørte også under Seest, men kom under Kolding 1427.

Seest bestod 1683 af to dele, Nederholm og Overholm, der begge lå et stykke fra kirken. Nederholm havde 13 gårde med 78,28 tdr. hartkorn, 417,7 tdr. land opdyrket. Overholm bestod af 14 gårde med 71 tdr. hartkorn samt 2 huse, 394,5 tdr. land opdyrket jord.

1644 blev Seest udplyndret af svenske tropper, og efter gamle beretninger al avling ødelagt. 1645 hærgede general Wrangel Seest sogn. Bønderne skulle levere korn og halm til de mange heste, der fulgte med hæren, og ligeledes måtte bønderne aflevere deres kreaturer og svin, for at soldaterne kunne få kød at spise. I denne periode, hvor der desårsag herskede stor fattigdom, kunne de store gårde ikke genopbygges, og de kan af samme grund være forfaldne og er gået helt til.

Før 1600 omtales to vandmøller i Seest: Seest vandmølle og Vranerup vandmølle. Der var også en vindmølle i Seest, den omtales dog ikke i de gamle beretninger. Den blev nedbrudt ca. 1930. Seest vandmølle omtales 1594 til lensmanden på Koldinghus. Kongen har eftergivet møllen landgildet. 1598 er møllen brændt, og 1600 omtales et øde og forladt møllested. Det er ikke angivet, hvor møllen har ligget, men det er mest sandsynligt, at den har ligget ved Helligvadgård, hvor den gamle kommunevej, der går fra Seest Østerskov til Seest by, passerer åen – det er det nemmeste sted at dæmme op for vandet.

Vranerup mølle – nu kaldet Seest vandmølle – blev sammen med Vranerup Hovgård lagt under Kolding slot 1580. En stor del af gårdene fik malepligt til møllen. Der omtales ved sammenlægningen, hvor stor afgift, møllen skal betale til slottet, nemlig 1½ læst mel, 4 orter malt foruden 1 daler årlig i penge for en eng ved møllen. I 1683 berettes det, at møllen havde 2 overfaldskværne, der blev drevet af 2 hjul. Møllen drives af Hylke bæk, der har et naturligt fald til møllen – og den mangler vand, når stor tørke eller frost påkommer. I 1762 omtales møllen på følgende måde: Møllen har 2 kværne, der går på overfaldende vand uden mangel til sin næring. Den er også i god stand på bygning og maleværk. Møllen stod i jordebøgerne til i landgilde at betale 16 Rdl. 64 skl. Vranerup mølle ligger ved den gamle sognevej mellem Vranerup og Seest, der går fra øst for Skovdrupgaard (den gamle møllevej) og gennem Seest vandmøllegård til Vemgård i Vranerup og derfra til Lindegård i Vranerup by.

1878 opførtes møllebygningen af kampesten, tækket med tagpap, i 2 etagers højde. 1883 byggedes lade til Møllegården efter en brand. Der er flere gange sket brud på dæmningen – sidste gang 1931. Da havde landmændene fået elektricitet og havde selv kværn. Dæmningen blev ikke istandsat, møllen blev nedbrudt og kampestensmurene blev slået i skærver.

I Seest er en gammel rytterskole, bygget under Frederik IV i 1721. Der findes, som ved andre rytterskoler, en tavle med følgende inskription: »Halvtredsindstyve år Gud har du mig opholdet, af sygdom, krig og pest mig intet ondt har voldet, thi yder jeg dig tak og breder ud dit navn og skoler de fattige til gavn. Gud, lad dette værk din nådes fylde kende, lad denne min fundats bestå til verdens ende, lad altid på min stol een findes af min æt, som mener dig, min Gud, og disse skoler ret.«

Læreren ved rytterskolen fik følgende løn som skoleholder i 1766: 24 rigsdaler, græs og foder til 2 køer og 6 får samt frit hus. Som kirketjener 3 tønnder rug, og ved de store højtrider 3–4 rigsdaler som offer.

Den nuværende skole, kaldet »den røde skole«, er bygget i 1884. Tilbygningen, kaldet »den gule skole«, er bygget i 1911. Der har dog været tre andre skoler, som nu er nedlagt. Seest Vesterskole, der lå på Seest Vestermark. Den blev nedlagt i 1905, da Vranerup skole blev bygget. Der var også en forskole i Seest Østerskov. Disse to skoler blev nedlagt, da Seest skole blev udvidet i 1960.

Det fortælles, at læreren ved Seest Vesterskole var gammel underofficer fra treårskrigen 1848–50. Han slog en proper næve og kunne godt lide de stærke drikke. En gang, han havde været i Kol-

ding, havde han kigget så dybt i glasset, at det kneb med at holde sig oprejst, og det endte da også med, at han faldt om i rende-
stenen, hvor han blev liggende. Nogle forbigående sparkede til ham og sjoflede ham til, hvorpå han kom så meget til sig selv, at han spurgte dem, om de vidste, hvem han var. Det vidste de naturligtvis ikke, og han gjorde dem da i en temmelig brysk tone opmærksom på, at han var sognerådsformanden fra Seest. De lo ham ud og spurgte ham, hvordan de andre sognerådsmedlemmer mon så så' ud. Hvilket svar, de fik, melder historien ikke noget om, men når han kunne være sognerådsformand, har han nu nok ikke været så ringe endda.

Der findes en kilde på Helligvadgård i Seest Østerskov. Gårdens navn stammer sikkert fra kilden, der kaldes Trefoldighedskilden. Den findes på sydsiden af Seest mølleå og skulle have helbredende virkning, når man badede i den eller drak af dens vand en mid-sommernat. Der går mange historier om denne kilde, og nogle af dem er sikkert kun historier. Bl. a. fortælles, at mange af de besøgende tog noget af det hellige og helbredende vand med hjem.

Den gang gik grænsen ved Kolding å, og havde man købt brændevin sydpå, skulle denne fortolde ved grænsen. Tolderne studsede over, at så mange havde flasker med vand med hjem. De blev mistænkelige – måske havde de også fået et praj om, at der blev smuglet kraftigt netop her – og de gav sig til at undersøge alt vandet i tønderne og flaskerne – og det viste sig da også at »vandet« for størsteparten var brændevin, der på denne måde skulle smugles over grænsen!

Toldgrænsen var meget ubehagelig for bønderne langs grænsen. Mange havde marker på begge sider toldskellet og skulle have studene fortoldet, når de skulle over på græs i foråret, og igen, når de skulle bindes ind i efteråret. Der kom da også en forordning, der bestemte, at kvæget 1 mil på begge sider af grænsen skulle registreres. Fra den ene side toldskellet skulle de brændemærkes i højre side, og fra den anden side toldskellet i venstre side. Denne mærkning og registrering blev først ophævet i 1838.

Der var mange episoder ved grænsen, og det kunne ofte gå hårdt til. Det var ikke altid lige rart at være tolder. Fra nord var det mest stude, der blev smuglet over, fra syd var det andre varer, bl. a. brændevin, der var meget billigere syd for grænsen. Der var ved indkørslen til Skovdruppgård en kælder eller en slags hule af kampesten, den var der endnu i 1880'erne – da blev den brugt til ølkælder. Ifølge gamle beretninger skal den have været brugt af smuglere, der sydfra ville smugle varer over den nærliggende Kolding å. Her blev varerne så opbevaret, indtil der blev en gunstig lejlighed til at få varerne over toldskellet. Smuglerne udviste somme tider en utrolig snedighed – når der skulle smugles, kunne de f. eks. udsprede rygter om, hvor og hvornår smuglerierne skulle finde sted, og når tolderne så holdt mandstærk vagt på disse steder, gik smuglerne ganske roligt i gang et helt andet sted.

Der knytter sig til Seest en del sagn og folkeminder. Både Aug. F. Schmidt og Ewald Tang Kristensen har samlet en del. Fortælleren af følgende er en gammel mand fra sognet. Han beretter: »På en stor gård, der hed Spreckler – A tror nok, det er i Seest – skulle pigerne om sommernætter våge ved deres bleg, for det kom ikke ind. Det var forbudt karlene at komme ud til dem om aftenen, men hvad, de gik jo derud alligevel. Så kom der en hvid jomfru henne i haven, og de blev forskrækkede. Uha, der kommer æ jomfru! Men så med eet blev den henne. De blev jo noget forskrækkede, og så fortalte de husbonden det om andendagen, at de havde set en hvid jomfru. Han ville dog ikke tro på det, men karlene viste ham stedet, hvor hun gik, og så gravede de ned på dette sted og fandt en sølvskål. Siden så de hende ikke. Dette sagn er knyttet til gården Virkelyst, som i tiden fra 1818 til 1853 ejedes af U. G. Sprechler. Det er det ualmindelige personnavn, der har forvirret den gamle meddeler, han har ment, at det var gårdens navn, men det var altså dens ejers.

Laus Thuesen tjente som dreng på Seest vandmølle, der havde en mark nedenfor Skovdruplund, hvor jernbanen Kolding-Esbjerg nu løber. Laus Thuesen og en gammel røgter kom en aften ned fra

INGFELDT

**KONTAKTEN
MELLEM**

**KØBER OG SÆLGER
I MERE END 25 ÅR**

**Villaer – Byejendomme
Forretninger
Industri
Landejendomme
Sommerhuse
Villa- og sommerhusgrunde
Ejendoms-administration
Aut. boligudlejning**

TECTUM FRITIDSHUSE

Medlem af D. E. H.

TLF. *52 33 99

Ingfeldts EJENDOMSKONTOR
MAZANTIGADE 6 KOLDING
TELF. (05)*52 33 99

INGFELDT

Østergades Varehus

Grundlagt 1901
— og stadig førende

I vore 19 afdelinger
finder De:

Gardiner	Kjolestoffer
Trikotage	Manufaktur
Babyudstyr	Hvidevarer
Kitler	Sengetøj
Forklæder	Paraplyer
Småting	Handsker
Garn	Strømper
Dækketøj	Kosmetik
Lingeri	Madrasser
Rengøringsartikler	

Østergades Varehus

ØSTERGADE 19 OG SLOTSGADE 22

TLF. (05) 52 44 88
POSTGIRO 60 36

denne mark op til vejen. Pludselig trækker røgteren drengen til side og udbryder: »Kan du se, der kommer en ligskare?« — »Nej,« svarer drengen. Han kunne ingenting se. »Så vil A spild et trin o dig,« sagde røgteren og gik med drengen hen til Seest Kirkegård. Der kunne han se hele ligskaren og endda kende folkene og hestene. Det var manden fra Skovdruplund, der blev begravet. Kort tid efter døde manden på Skovdruplund og blev begravet. Herefter troede drengen fuldt og fast på varsler. Ved begravelsen på Skovdruplund ville hestene, der var spændt for ligvognen, ikke gå af stedet. Man måtte spænde et par andre heste for, og de gik med det samme.

Et andet ligskaresagn er knyttet til Hylke bakke. Her kom en kapellan fra Hjarup — han havde været i Kolding — kørende med sin kusk. Pludselig sprang hestene over til den ene side af vejen. Kusken var ræd, de skulle vælte i grøften, men nu blev hestene stående helt rolige, og da de havde stået et par minutter, gik de frem igen. Hverken kapellanen eller kusken tænkte nærmere over dette, men da de en uge senere atter havde været i Kolding, og skulle hjem — det var endnu ikke blevet aften — kom de til en ligskare netop på dette sted, og de måtte holde over til siden og holde stille, mens ligskaren passerede, og de var da klar over, at det havde været et varsel.

Et andet sagn fortæller, at der i Hylke bakker var en røverhule. En dag stjal røverne skovfogdens fede gris. En hyrdedreng så det — men røverne fangede ham og ville slå ham ihjel, men drengen bad for sit liv og lovede, at han aldrig ville røbe til noget menneske, hvor røverne boede. Og med det løfte lod de ham gå. Da drengen nu kom hjem, skulle han jo af med sin viden, og han fortalte da lænkehunden, hvor røverne boede, så tilpas højt, at skovfogden, som stod tæt ved, tydeligt kunne høre hvert ord. Nu drog han med en flok karle og drengen som vejviser ud til røverhulen, hvor røverne efter en kort kamp måtte overgive sig. Siden har der ikke været røvere i Hylkebakkerne.

Det er tredje generation,

vi har den glæde at se som kunder. Gedigent håndværk går aldrig af mode. Kvalitet, moderne snit og omhyggelig forarbejdning er den treklang, der skaber den velsiddende habit, præget af stil og diskret elegance.

Mange forsøg er gjort, men endnu har ingen kunnet overgå det gode engelske kamgarn.

Lad os vise Dem et udvalg.

HÆRRE- OG
DAMESKRÆDERI

Jernbanegade 40 . Kolding
Tlf. (05) 52 14 27

Møllehuset ved Seest Møllegård ca. 1914. Det er Jeppe Lausen, der står foran det velholdte hus, som forlængst er borte.

Forfatteren August F. Schmidt var uhyre produktiv som lokalhistoriker, og han har skrevet mange bøger og artikler med emner fra Koldingegnen.

Han omtaler også Gejlager og dennes forfatter- og digtervirksomhed og supplerer Gejlagers Seest-erindringer op med adskillige interessante træk og kontante oplysninger samt gamle sagn fra egnen. Han skriver bl.a. om den i sin tid så stærkt besøgte helligkilde "Trefoldighedskilden", som fandtes i en lille bæk i en dal på Seestskovgårds mark. Nu er den, skriver han, et almindeligt vandhul med trædække og kaldes af enkelte gamle, som endnu kan huske den, for "æ helle vand". En tidligere ejer af kilden kaldtes Jens Peter Hellevand. Denne kilde besøgte af mange Sct. Hans aften mod blegsot, engelsk syge og dårlige øjne. Almindeligvis besøgte kilden tre gange ni gange. Var sygdommen vanskelig at komme af med, ni gange ni gange. Den besøgte helt til ca. 1850, især af folk fra Kolding, der drak af kilden og tog en flaske vand med hjem. Somme tider flere.

Ungdommen dansede i den nærliggende gård, hvor der kunne købes kaffe og brændevin. Brændevinen blev smuglet over rotagrænsen fra kilden som "kildevand". Toldpersonalet undredes en gang over alt det "kildevand", der førtes ind til Kolding en Sct. Hans nat, og da vandet blev undersøgt, viste det sig da også for største parten at være

brændevin! Kildegæsternes store antal og den lette adgang til de stærke sager gav som regel anledning til en mængde ballade og slagsmål, hvorfor ejeren af kilden, Peder Lillerup Hansen, forbød valfarterne til kilden.

Digteren og forfatteren, lærer Anthon Jacobsen Gejlager har i en minde-

artikel i Kolding Folkeblad 11. april 1929 fortalt om sin barndomstid i Seest:

I min barndom vidste gamle folk at fortælle om en spådom, der gik ud på, at Kolding og min fødeby Seest engang skulle vokse sammen. Spådommen er forlængst gået i opfyldelse. Men dengang — i firserne — syntes det at ligge ganske udenfor mulighedernes grænse. Der var et helt kvarters gang fra Kolding

Seest mølleå, som i ældre tid dannede grænsen mellem syd og nord.

Seest Møllegård ca. 1912 med den store møllesø, der nu er genskabt som et eldorado for lystfiskere. Til Møllegården er knyttet et stort dambrug.

til urmagerens ejendom i Seest Nederkrog, hvor den egentlige landsby begyndte.

Hvad der især gjorde spådommen om sammenbygning tvivlsom, var de høje bakker og de mellemliggende tilsvarende sænkninger. Når man stod på landevejen lidt ovenfor hjørnet, hvor kirkestien mødes med landevejen, kunne man ikke se andet end spiret af den katolske kirke. Resten skjultes af en høj bakke lige ved bygrænsen, og ved nordsiden af vejen lå grusgraven, hvori nu bl. a. støberiet ligger, helt gemt bag en høj skrænt. Nu er bakkerne delvis jævned. Lavningerne er fyldte, og den før så skumle vej er blevet et venligt villakvarter. I stedet for hegnene langs vejene er der tætte husrækker, forretninger af alle slags er blomstret op, medens der dengang kun var to kagekoner som repræsentanter for handelsstanden, nemlig Karen Sadlers og Stine Johns, hvis datter Mette forøvrigt endte som Mandarinfrue i Kina.

Mange af mine bedste barndomsminde er knyttet til Hans Nissen Bechs gård, nu "Teglgården", hvor nabolagets børn havde en uforlignelig legeplads. På det andet af byens to teglværker kom jeg ikke så meget, men jeg husker den

gamle Torben Lygum, der, så vidt jeg ved, havde grundlagt det. Han avlede selv sin tobak og syede selv sine støvler. Tobakken lugtede afskyeligt, og de brednæsede støvler var både vinde og skæve, men begge dele var billige, og det var hovedsagen.

Endnu må jeg nævne Seest Vesterskov. Her og i engen ved den klukkende å har jeg drømt mine skønneste drømme. Ingen steder var blomsterne så kønne, nødderne så brune og luften så krydret og herlig som der. Meget har ændret sig i mellemtiden. Vejen "før med hasselhegn ved siden" er helt forandret i de år, der er gået. Nu er dens plads mellem tætte husfacader, og den er i rang omtrent med købstadgaden.

Naturligvis fik jeg mine stærkeste og varigste indtryk fra landsbyen, hvor jeg voksede op. Det var der, alting begyndte.

Da jeg var seks år, hørte jeg for første gang nyt fra den store verden. Nabokonen fortalte mig, at Christiansborg brændte. Jeg så forskrækket efter røgen og skønnede, at Christiansborg måtte ligge langt borte, siden jeg intet kunne se.

Lidt af den samme uhygge følte jeg, da min far en aften under læsningen

af avisen fortrædeligt udbrød: "Så, nu har vi fået provisorium igen!". Hvad det var for noget, vidste jeg ikke, men at det var noget meget ubehageligt, kunne jeg høre på stemmen.

Det gjorde også et voldsomt indtryk på mig, da jeg hørte, der var kommet en socialist til byen. Jeg havde en uklar fornemmelse af, at ulykken i sin frygteligste skikkelse hjem søgte min stakkels fødeby, og at verdens undergang var nær.

Og så til sidst en realistisk oplysning. Den frodige kornmark mellem Rolles Mølles skov ved Vrannerupvejen og gården "Aldershvile" var endnu omkring 1905 ikke ganske opdyrket. Da blev der ryddet træstubbe - de sidste rester af oldtidsskoven - på dette areal. Længere er det ikke siden, at der her var skov. Jeg har set stærke mænd bødle med mægtige træstubbe her. Et sidste minde om tusind års rydning af skov ved den vej, der siden omkring år 1000 har ført fra Lunderskov gennem Gelballe, Vrannerup og Seest til byen med kongeborgen ude ved den blå fjord. Skovrydningen er vel det ærværdigste minde, jeg har at glædes ved fra den aldrig glemte hjemstavn.

CA

MØBLER

v. Ove Charles Andersen

Haderslevvej 17-19, Kolding, (05) 52 55 26

P. Ladegaard Andersen

Klostergades Glarmesterforretning

Klostergade 5

Tlf. 522236

Bygningsarbejde

Indramning

Malerier og reproduktioner i stort udvalg